

нерської взаємодії та використання практично безкоштовного ресурсу, яким є «соціальний капітал».

Запропонована нами методика визначення інтегрального показника партнерської взаємодії підприємницьких структур дає можливість комплексно оцінювати фінансові показники ділових партнерів і на цій основі приймати обґрунтовані рішення щодо розвитку бізнесу на підставі партнерської взаємодії. Подальші дослідження в цьому напрямі мають стосуватися питань впливу партнерської взаємодії на вартість бізнесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головка Л. С. Соціальний капітал: сутність та проблеми розвитку / Л. С. Головка // Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво». – 2012. – № 1. – С. 5–9.
2. Євтух О. Т. Взаємодійне суспільство як умова багатства людини і нації / О. Т. Євтух // Актуальні Проблеми Економіки. – 2005. – № 1. – С. 3–13.
3. Євтух О. Т. Фінансовий менеджмент: для магистрів і не тільки : навч.-метод. посіб. / Євтух О. Т., Євтух О. О. ; за заг. ред. проф. Євтуха О. Т. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. – 456 с.
4. Захарченко О. В. Соціальний капітал як чинник взаємодії громадянського суспільства та місцевого самоврядування / О. В. Захарченко // Наукові записки НУКМА. Серія «Політичні науки». – 2005. – Т. 45. – С. 32–37.
5. Магомедова А. М. Форми партнерських відносин між суб'єктами господарювання у сфері виробництва / Магомедова А. М. – 2011. – № 26. – С. 288–295.
6. Ус М. І. Сучасні напрямки формування партнерських відносин / Ус М. І. // Бізнесінформ. – 2011. – № 8. – С. 181–183.
7. Підгурська І. Особливості формування міжнародних партнерських відносин у сучасній світовій економіці / Підгурська І. // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 1 (26). – С. 5–11.
8. Чухрай Н. І. Оцінювання і розвиток відносин між бізнес-партнерами : монографія / Н. І. Чухрай, Я. Ю. Криворучко. – Львів : Растр-7, 2008. – 360 с.
9. Уэлборн Р. Деловые партнерства: как преуспеть в совместном би знесе : [пер. с англ.] / Р. Уэлборн. – М. : Вершина, 2004. – 327 с.

УДК 339.72

ВДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Р. М. Вороніна

Для забезпечення економічної безпеки країни важливо не допустити вливання «брудних» грошей у її фінансову систему. Відмивання грошей тісно пов'язане з такими явищами, як корупція, відтік капіталу, приховування прибутку та уникнення оподаткування, а також є одним із факторів негативного інвестиційного клімату в країні. Міцна й надійна система фінансового моніторингу перешкоджає відмиванню грошей і забезпечує їх виявлення, відстеження й арешт. Тому необхідно вивчати

досвід провідних країн у цій сфері та впроваджувати ефективні рішення в національну систему фінансового моніторингу. Особливо актуальною ця проблема стає в період відновлення країни та міжнародної спільноти після економічної кризи.

Проблеми протидії відмиванню злочинних доходів, міжнародний досвід у зазначеній сфері та національна система фінансового моніторингу розглядали вітчизняні й іноземні науковці, а саме: С. Гуржій, О. Фещенко,

О. Барановський, О. Бережний, С. Дмитров, В. Коваленко, А. Єжов, Н. Швець, В. Зубков, С. Осіпов та ін. Проте більшість досліджень є загальними, характер без детальних статистичних даних і порівняння з іноземними країнами. Крім того, відсутні дослідження, які б підтверджували доцільність використання того чи іншого досвіду для національної системи фінансового моніторингу. Нові загрози та виклики в умовах глобалізації в посткризовий період, а також стрімкий розвиток фінансового сектора потребують постійного аналізу та впровадження сучасних тенденцій у національну систему протидії відмиванню грошей.

Метою статті є вивчення досвіду іноземних країн у протидії відмиванню злочинних доходів аби вдосконалити національну систему фінансового моніторингу. Проведення порівняльного аналізу ефективності функціонування підрозділів фінансових розвідок, а також предикатних злочинів, що передують відмиванню. Аналіз виявлених новітніх тенденцій у легалізації злочинних доходів для попередження їх використання в Україні.

Українська економіка в 2010 р. переживала посткризове відновлення, що характеризувалось зростанням реального ВВП на 4,2 %, зростанням обсягів виробництва на 11,0 %, зниженням індексу споживчих цін до 109,1 %, збільшенням міжнародних резервів до 34,6 млрд дол. США та іншими показниками [1, с. 26]. В даний час для української економіки є характерними особливості економіки

перехідного періоду: неконвертованість національної валюти за межами країни, високий рівень інфляції, низька ліквідність державного та приватного ринків боргових зобов'язань та інструментів капіталу, бюджетні обмеження.

Така економіка піддається багатьом ризикам, у тому числі ризику використання фінансової системи злочинцями для своїх цілей, як, наприклад, легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, і контроль фінансових установ і впливових бізнес-структур. Злочинці використовують країни зі слабкою, неефективною або корумпованою правовою інфраструктурою. В таких умовах національна система фінансового моніторингу є одним із ключових елементів захисту економічної безпеки держави.

Проведемо порівняльний аналіз систем фінансового моніторингу в Україні, США, Великобританії, Німеччині, Швейцарії та Польщі. Вимоги про надання інформації до підрозділів фінансових розвідок різних країн відрізняються. У деяких країнах необхідно надавати інформацію лише про підозрілі фінансові операції, у інших – про всі операції, які перевищують певний визначений поріг, а у певних країнах ці вимоги поєднуються і надається інформація про фінансові операції, що перевищують певний поріг і мають визначені ознаки. Порівняємо інформування підрозділів фінансових розвідок США, Великобританії, Німеччини, Швейцарії, Польщі та України. (табл. 1).

Таблиця 1

Інформування ПФР про підозрілі фінансові операції

Країни	Рік			
	2007	2008	2009	2010
Україна	1 022 858	1 083 461	896 508	819 542
США	1 157 468	1 318 984	1 321 848	1 319 984
Великобританія	220 484	210 524	228 834	240 582
Німеччина	10 051	9 060	7 349	9 046
Швейцарія	795	851	896	1 159
Польща	14 714	14 322	10 495	15 357

Джерело: власна розробка автора на основі [2–7].

Підрозділи фінансових розвідок США, Швейцарії та Польщі відносяться до адміністративного типу як і в Україні, а ПФР Німеч-

чини і Великобританії до правоохоронного типу. Підрозділи фінансових розвідок Польщі, Німеччини, Великобританії та Швейцарії

отримують меншу кількість повідомлень про підозрілі фінансові операції, ніж ПФР України. Це пов'язано з тим, що вони отримують інформацію, про операції, які містять конкретні підозри щодо відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, а не лише набір визначених критеріїв. ПФР України отримує повідомлення про фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу, що перевищують порогову суму та містять певні критерії. Крім того, з табл. 1 видно, що кількість повідомлень про підозрілі фінансові операції постійно зростає, що пов'язано зі збільшенням міжнародних грошових потоків у цілому.

Отримані повідомлення аналізують підрозділи фінансових розвідок і передають до правоохоронних органів. ПФР України передає інформацію у формі узагальнених матеріалів у разі виявлення підстав вважати, що фінансова операція може бути пов'язана з легалізацією злочинних доходів, або фінансуванням тероризму, або підозр щодо вчинення

іншого діяння, визначеного Кримінальним кодексом України. Держфінмоніторинг України у 2010 р. передав 667 узагальнених і додаткових матеріалів (408 та 259 відповідно), підготовлених на основі 168548 повідомлень про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу. Результати розгляду правоохоронними органами цих узагальнених матеріалів або тих, які знаходились у залишку на початку року, такі: порушено 69 кримінальних справ; використано 169 узагальнених матеріалів у 276 кримінальних справах; до суду направлено 106 кримінальних справ; накладено арешт на грошові кошти та інше майно на загальну суму 198,2 млн грн і вилучено на суму 15,2 млн грн; судами розглянуто 65 кримінальних справ, за якими винесено обвинувальні вироки або прийнято інші рішення [2] (рис. 1). Зобразимо графічно дані розгляду правоохоронними органами узагальнених матеріалів за 2008–2010 рр.

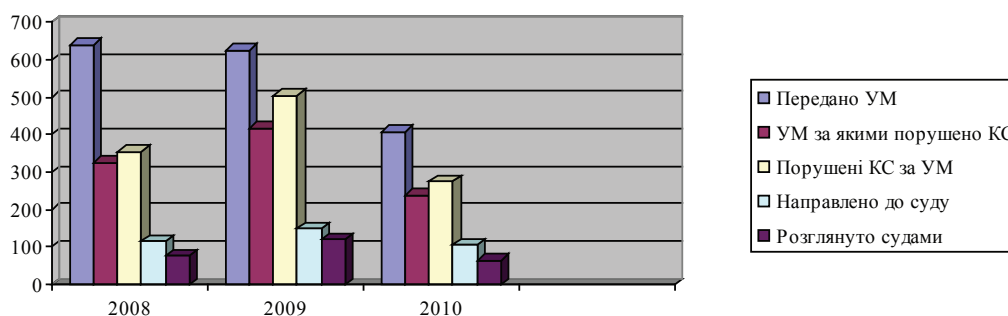

Рис. 1. Розгляд правоохоронними органами узагальнених матеріалів, 2008–2010 рр. (власна розробка автора на основі [2])

Варто звернути увагу на низьку кількість кримінальних справ, направлених до суду, оскільки за весь період було порушено 1730 кримінальних справ на основі 1582 узагальнених матеріалів, що становить 50,3 % наданих матеріалів, і лише 433 кримінальні справи було передано до суду, що становить 25 % від порушених справ [2]. Тому варто використати досвід іноземних країн для усунення даної проблеми.

Наприклад, за інформацією ПФР Швейцарії у 2010 р. до правоохоронних органів надійшло 1159 повідомлень про підозрілі фінансові операції, і хоч для них цей показник є вели-

ким – на 29,4 % більшим за попередній рік, результат їхнього аналізу заслуговує на увагу. За 68,5 % отриманих повідомлень було розпочато розслідування і 90 % з них передано до судових органів [7].

Проаналізуємо, скільки повідомлень про підозрілі фінансові операції підрозділи фінансових розвідок передають до правоохоронних органів, зважаючи на кількість отриманих ними повідомлень від фінансових установ. (табл. 2).

З табл. 2 видно, що різниця між отриманими та переданими повідомленнями між різними ПФР значна. Це залежить від багатьох фак-

Таблиця 2

Зведені дані про повідомлення ПФР 2010 р. [2–7]

Показник/Країна	Україна	Польща	США	Швейцарія	Німеччина
Отримані повідомлення про підозрілі фінансові операції	819542	15357	1326628	1159	9046
Матеріали передані до правоохоронних органів	408	120	11527*	1002	9046

Примітка. Користувачів, які скористалися базою даних ПФР США у 2010 р.

торів: від типу ПФР, від типу повідомлень, які вони отримують, від законодавчих обмежень щодо розкриття інформації, від налагодженої співпраці з правоохоронними та іншими органами.

Наприклад, ПФР США (ФінСЕН), що також є адміністративним органом, поєднує функції фінансової розвідки та наглядового органу. Як і ПФР Польщі, ПФР США отримує повідомлення про підозрілі фінансові операції та операції, що перевищують визначений поріг 10 тис. дол. США та іншу інформацію згідно з вимогами Закону про банківську таємницю (Bank Secrecy Act). ПФР США надає доступ до своїх баз даних правоохоронним органам і органам нагляду, проте з певним обмеженням і жорстким контролем, і супроводжує їх необхідною аналітичною інформацією. Проте, незважаючи на потужну боротьбу із відмиванням грошей та іншими фінансовими злочинами, США залишаються одними з лідерів країн, через які здійснюється легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, зважаючи на складну та громіздку фінансову систему.

ПФР Швейцарії, який також є адміністративним органом, отримує повідомлення про фінансові операції, що містять конкретні підозри, а не набір критеріїв, тому, відповідно, показник переданих матеріалів є високим. ПФР Швейцарії передає інформацію про підозрілі фінансові операції як до центральних, так і до регіональних правоохоронних органів. Протягом 2001–2010 рр. ПФР Швейцарії надало 6326 таких матеріалів і отримало від правоохоронних органів результати щодо 4271 матеріалу, що становить 68 % усіх направлених [7]. Значна відповідальність щодо протидії відмиванню грошей покладена на установи, що надають повідомлення, тому вони прово-

дять власну аналітичну роботу, відбираючи підозрілі операції, та надаючи відповідні документи на їх підтвердження, тому кількість повідомлень, переданих до правоохоронних органів, становить лівову частку від отриманих ПФР Швейцарії.

ПФР Німеччини, який є правоохоронним органом у складі федеральної кримінальної поліції, теж отримує лише повідомлення про підозрілі фінансові операції і розслідує всі отримані повідомлення. Після проведених розслідувань щодо 9046 повідомлень отриманих 2010 р., у 46 % з них було підтверджено здійснення злочину [6].

ПФР Великобританії також є правоохоронним органом у складі поліції та одним із найефективніших учасників боротьби з відмиванням грошей, фінансуванням тероризму та іншими злочинами. ПФР Великобританії активно обмінюється інформацією та надає консультації як суб'єктам, що надають повідомлення про підозрілі фінансові операції, так і кінцевим одержувачам цих повідомлень. Крім того, ПФР Великобританії надає доступ до своєї бази даних повідомлень про фінансові операції 78 організаціям, що включають як правоохоронні, так і наглядові органи. ПФР Великобританії отримує повідомлення про підозрілі фінансові операції, а також дозвільні повідомлення в яких, щоб убезпечити себе від звинувачення у відмиванні грошей, суб'єкти запитують ПФР Великобританії щодо дозволу на проведення тієї чи іншої операції, що викликає сумнів. У 2010 р. таких повідомлень надійшло 14334 [5]. Дозвільні повідомлення є ефективним засобом у боротьбі з відмиванням грошей, про що свідчить кількість заморожених і конфіскованих доходів.

ПФР Польщі, як і ПФР України, отримує повідомлення про фінансові операції, що містять певні критерії, проте ПФР Польщі, крім того, отримує узагальнені матеріали від фінансових установ про підозрілу діяльність своїх клієнтів, а також повідомлення про всі фінансові операції, що перевищують поріг 15 тис. євро. Крім того, ПФР Польщі співпрацює з правоохоронними, податковими, митними органами, надаючи їм інформацію на запити, заморожуючи злочинні активи на вимогу та інформуючи їх про інші злочини, не пов'язані із відмиванням грошей.

Отже, провідні іноземні ПФР використовують різні методики боротьби з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму, зважаючи на внутрішню ситуацію в країні як економічну, так і політичну. Проте ефективність системи фінансового моніторингу залежить не стільки від обраного типу ПФР і вимог щодо звітування як бажання дотримуватись визначених вимог як приватними, так і державними установами.

Крім методів боротьби з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, Україні варто вивчати типології відмивання в інших країнах і тенденції у злочинах, що передують відмиванню. Це необхідно для побудови ефективної правової бази, для ознайомлення суб'єктів первинного фінансового моніторингу із новітніми тенденціями для їх виявлення.

В Україні найпоширенішим способом відмивання грошей є так звані «конвертаційні центри», що дозволяють готівкові кошти інтегрувати у фінансову систему країни. В Польщі, як і в Україні, для відмивання злочинних доходів часто використовуються фіктивні компанії та підставні особи. Крім того, ведення легального бізнесу дозволяє змішувати злочинні та легальні доходи. Найпоширенішим предикатним злочинном у Швейцарії вже декілька років є шахрайство і 2010 р. становило 39 % [7]. Воно включає велику кількість різноманітних злочинів від крупних інвестиційних шахрайств до дрібних, а також електронне шахрайство за допомогою мережі Інтернет. У Німеччині використання фінансових агентів для протиправної діяльності набуло величезного розмаху. У 2010 р. кількість по-

відомлень про підозрілі фінансові операції із використанням фінансових агентів зростає на 147 % порівняно із попереднім роком [6]. Користувачі всесвітньої мережі Інтернет часто погоджуються на використання їхніх рахунків і адрес для переказів коштів, для отримання додаткового заробітку, що особливо актуально в зв'язку з економічною кризою.

У багатьох країнах занепокоєння викликають новітні методики інтегрування «брудних» коштів у фінансову систему. Більшість з них пов'язані з переказами коштів через мережу Інтернет, наприклад за допомогою PayPal, I-escrow, Mondex, e-charge Phone, InternetCash та Digital Precious Metals. ФАТФ у своїх типологіях теж відзначає поширення кібершахрайства та використання фінансових агентів для відмивання грошей або іншої протиправної діяльності. Зважаючи на це, в Україні потрібно посилити увагу на електронні перекази та операції в мережі Інтернет. І той факт, що електронне шахрайство становить лише 2,55 % злочинів у складі узагальнених матеріалів переданих до правоохоронних органів у 2010 р. вказує не на низьку кількість таких злочинів, а може свідчити про недостатнє їх виявлення.

Зважаючи на вищесказане, Україні варто вивчати досвід іноземних країн у сфері протидії легалізації злочинних доходів і впроваджувати їх досягнення у національну систему фінансового моніторингу. Необхідно вирішити проблему низької кількості кримінальних справ, направлених до суду, глибоко проаналізувавши її причини, та усунувши їх. Цьому може сприяти вища якість узагальнених матеріалів, розширення повноважень підрозділу фінансової розвідки України, покращення зворотного зв'язку між усіма суб'єктами системи фінансового моніторингу, проведення консультацій і роз'яснень як із надавачами повідомлень, так із їх кінцевими одержувачами, покладення більшої відповідальності на суб'єктів первинного фінансового моніторингу для проведення якіснішої аналітичної роботи, боротьба із корупцією в державних органах, удосконалення нормативно-правової бази із врахуванням новітніх тенденцій у відмиванні грошей. Кожна із цих проблем і можливих

варіантів рішень потребує глибшого аналізу та подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Консолідована фінансова звітність НБУ станом на 31.12.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Publication/an_rep/A_report_2010.pdf. – Назва з екрана.
2. Річний звіт ДКФМ за 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2011/31.03.2011/Zvit2010.pdf. – Назва з екрана.
3. Річний звіт ПФР Польщі (GIFI) за 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mofnet.gov.pl/dokumenty/poland_2010_v2g_final_23_03_2010_2_13052011_final_en.pdf. – Назва з екрана.
4. Річний звіт ПФР США (FINCEN) за 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.fincen.gov/news_room/rp/files/annual_report_fy2010.pdf. – Назва з екрана.
5. Річний звіт ПФР Великобританії (SOCA) за 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.soca.gov.uk/about-soca/library/doc_download/235-the-suspicious-activity-reports-regime-annual-report-2010.pdf. – Назва з екрана.
6. Річний звіт ПФР Німеччини (Bundescriminalamt) за 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bka.de/nn_195368/ShareDocs/Downloads/EN/Publications/AnnualReportsAndSituationAssesments/FIU/fiuAnnualReport2009,templateId=raw,property=publicationFile.pdf/fiu/AnnualReport2009.pdf. – Назва з екрана.
7. Річний звіт ПФР Швейцарії (MROS) за 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fedpol.admin.ch/content/dam/data/kriminalitaet/geldwaescherei/jahresberichte/jb-mros-2010-e.pdf>. – Назва з екрана.